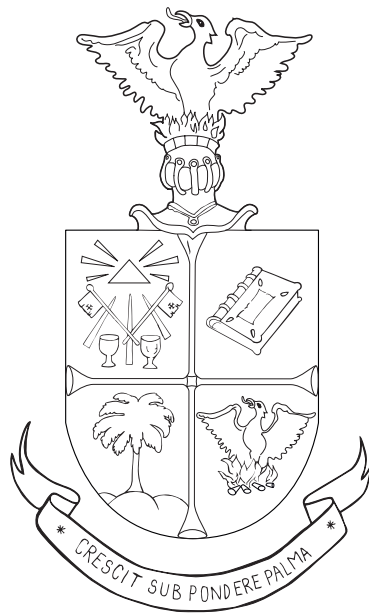

Glossa Iuridica

XII. évfolyam, 3-4. szám

Budapest, 2025

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter,
Móré Sándor, Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien,
Stipta István, Szabó Imre, Szabó Zsolt, Szalma József, Szuchy Róbert,
Tamás András, Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila,
Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Köbel Szilvia, Nagy Péter, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Arató Balázs, Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

ISSN 2064-6887

*Kiadja a Károli Gáspár Református
Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara*

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

A MAGÁNELZÁRÁS FENYÍTÉS ELLENI FELLEBBEZÉS ELBÍRÁLÁSÁNAK ANOMÁLIÁI

HATLACZKI-KÁLMÁN ANDREA
doktorandusz (KRE ÁJK)

Absztrakt

A szabadságvesztés büntetés végrehajtása során az intézet rendjének, a vonatkozó jogszabályoknak a megtartása fundamentális jelentőségű. Az esetleges, bűncselekményi, vagy szabálysértési szintet el nem érő, de normaszegő fogvatartotti magatartások esetén lefolytatandó fegyelmi eljárások és alkalmazandó szankciók pedig nem csupán az adott magatartás adott fogvatartott vonatkozásában történő szankcionálása szempontjából fontosak, de a többi fogvatartott normakövető attitűdjét is előmozdíthatja, végső soron pedig a fogvatartottak reszocializációjában is alapvető jelentőségű. A fegyelmi büntetések legszigorúbb neme, a magánelzárás fegyelmi büntetés elleni jogorvoslati eljárás büntetés-végrehajtási bírói hatáskör, mely elsőfokú eljárások során számos olyan anomália tapasztalható, mely az előbbi relevanciák ellenében hat és a tisztességes eljáráshoz való jog követelményeivel sincsenek összhangban.

Kulcsszavak: szabadságvesztés büntetés, fegyelmi büntetés, magánelzárás, tisztességes eljáráshoz való jog, alkotmányossági aggály, büntetés-végrehajtási bíró.

ANOMALIES IN THE REVIEW OF APPEALS AGAINST PRIVATE CONFINEMENT PUNITIVE MEASURES

Abstract

During the execution of a prison sentence, it is of fundamental importance to maintain the order of the institution and the relevant laws. In the event of possible, non-criminal or infraction-level, but norm-violating prisoner behavior, the disciplinary procedures to be conducted and the applicable sanctions to be applied are important not only for the sanctioning of the given behavior in relation to the given prisoner, but may also promote the norm-violating attitude of other prisoners, and ultimately are of funda-

mental importance in the resocialization of prisoners. The most severe type of disciplinary punishment, private confinement, is a judicial remedy against disciplinary punishment, and during the first-instance proceedings, numerous anomalies can be observed that run counter to the above relevance and are not in line with the requirements of the right to a fair trial.

Keywords: imprisonment, disciplinary punishment, private confinement, right to a fair trial, constitutionality concerns, prison judge.

1. Bevezető gondolatok

A büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak fegyelmi felelősségéről szóló 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet¹ általános rendelkezései között rögzíti a norma alanyait, e szerint a fogvatartottak, egyebek mellett akár jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, akár előzetes fogvatartásukat töltő terheltek, büntetés-végrehajtási intézetben megvalósított szabályszegése fegyelmi eljárást és marasztalásuk esetén fegyelmi büntetést von maga után.

A 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet 1. § (1) bekezdése rögzíti ugyan, hogy fogvatartottak fogalma alatt az elzárásra ítélteteket, közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztést töltőket, pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést töltőket, rendbírság helyébe lépő elzárást töltőket és szabálysértési elzárást töltőket is ért, azonban mivel a fegyelmi eljárás során büntetés-végrehajtási bírói felülvizsgálat előterjesztésére csupán magánelzárás fegyelmi büntetés kiszabása ellen van mód, jelen írás tárgyköre szempontjából relevanciája a jogerős szabadságvesztés büntetést töltőknek és a letartóztatást töltőknek van.

A büntetés-végrehajtási intézetekben fegyelemsértést követ el az a fogvatartott, aki a büntetés-végrehajtás rendjét szándékosan megszegi, más fogvatartottat fegyelemsértés elkövetésére szándékosan rábír, vagy más fogvatartott részére fegyelemsértés elkövetéséhez szándékosan segítséget nyújt.² Például fegyelemsértésnek minősül, ha a fogvatartott az életét vagy a testi épségét sértő vagy veszélyeztető olyan magatartást tanúsít, amely egyben a büntetés-végrehajtás rendjét is sérti – a fegyelmi eljárások ez utóbbi tárgyát az írás későbbi része még érinti.

1 A továbbiakban: 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet.

2 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet 2. § (1) bekezdése.

Publikációmban tehát a büntetés-végrehajtási intézetekben akár jogerős büntetésüket, akár letartóztatásukat töltő fogvatartottak szabályszegő magatartása esetében lefolytatandó intézeti fegyelmi eljárásokat és magánelzárás fegyelmi büntetés kiszabása esetén, fogvatartotti, vagy védői jogorvoslati kérelmet követően lefolytatásra kerülő büntetés-végrehajtási bírói felülvizsgálati eljárást szeretném megvizsgálni és a tisztességes eljáráshoz való joggal kapcsolatos anomáliákra rámutatni.

Az eljárás sajátosságai alapján szintén alapvetés a 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet 3. § (1) bekezdésében rögzített azon rendelkezés, miszerint a fegyelmi felelősség bizonyítása a bv. szervezet feladata.

Az talán mindenki számára egyértelmű, hogy a bírósági eljárásokban a tisztességes eljáráshoz való jog egy jogállamban érvényre jut, azonban a fogvatartottakkal szemben folytatott fegyelmi eljárásokkal kapcsolatban már jóval kevesebb kutatás érinti a tisztességes eljáráshoz való jog megvalósulását. A büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottakkal szemben pedig fokozott jelentősége van a *fair trial* elvei szerinti eljárásrend betartásának. Mivel a Btk. 33. § (1) bekezdésében felsorolt büntetések közül a szabadságvesztés büntetés a legszigorúbb, ezért nyilvánvaló, hogy ilyen intézetekben a súlyosabb deliktumok elkövetői töltik büntetésüket, akik életük folyamán már szembe helyezkedtek a társadalmi normákkal és akiket a szabadságvesztés büntetés legfőbb célkitűzése reszocializálni, azaz a reintegrációs tevékenység eredményeként elérni azt, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen és a társadalom jogkövető tagjává váljon.³

Azonban, ha az életük folyamán már legalább egy alkalommal a vonatkozó szabályokkal történő, az esetek nagy többségében tudatos szembe-helyezkedést választó emberek azt tapasztalják, hogy a velük szemben kiszabható legsúlyosabb büntetési nem végrehajtása során sincsenek az alapvető jogaik tiszteletben tartva, ha még ekkor sem érvényesülnek velük szemben a tisztességes eljárás követelményei, úgy legalábbis nehezen alakítható ki bennük a jogkövető attitűd.

Más megközelítésben: ha a fogvatartott egy olyan totális intézményben, mint a büntetés-végrehajtás, mely jellegéből következően számos frusztráló elemet hordoz, a vele szemben folytatott fegyelmi eljárás során tisztességtelen eljárasmódokat tapasztal, az csak kevésbé motiválja őt az intézményi szabályok betartására, mely pedig az egész intézet, a fogvatartottak és a személyi állomány biztonságát is veszélyeztetheti.

3 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (Bv. tv.) 83. § (1) bekezdése.

A nagyobb börtönrutinnal rendelkező fogvatartottak pedig átlátják azt a következményrendszert is, mely szerint fegyelmi marasztalásuk, már egyetlen esetben is komoly, ha nem feloldhatatlan akadályát képezi mind feltételes szabadságra bocsátásuknak, mind pedig reintegrációs őrizetre bocsátásuknak, tehát azon esetekben, amikor a feltételes szabadságra bocsátás nem kizárt, szabadságvesztés büntetésük tényleges tartamára komoly kihatással bír.

Büntetés-végrehajtási keretek között pedig a civil élethez képest triviálisnak tűnő magatartások is megalapozhatnak fegyelmi felelősséget, melyeknek büntetés-végrehajtási szakmai szempontból nem vitatottan lehet jelentőségük. A gyakorlatban gyakran felmerülő fegyelmi eljárást indukáló, a szabad életben csekély jelentőségűnek tűnő magatartás az, amikor a fogvatartott frizuráját megváltoztatja: haját leborotválja, vagy megnöveszti, arcszőrzetét levágja, vagy hosszabbra hagyja. Első pillantásra indokolatlan ilyen apróság miatt fegyelmi eljárást indítani, még inkább fegyelmi büntetést kiszabni egy fogvatartottal szemben, azonban a büntetés-végrehajtás személyi állománya szempontjából nyilvánvaló szakmai érdek fűződik ahhoz, hogy minden fogvatartott a nyilvántartásban szereplő fényképéhez a lehető legteljesebb mértékig hasonlóan nézzen ki, megkönnyítve ezzel a személyi állomány munkáját, adott esetben gyors helyzetfelismerő képességét.

2. Nemzetközi kitekintés

A fogvatartottak fegyelmi eljárása vonatkozásában a két legfontosabb nemzetközi jogi dokumentum az Európa Tanács által megalkotott Európai Börtönszabályok és az ENSZ által rögzített Fogvatartottakkal Való Bánásmódról Vonatkozó Minimum Standard Szabályok.⁴

Az ENSZ Minimum Szabályokat az 1955-ben Genfben tartott kongresszuson fogadták el, 1957. július 31. napján a 6663/XXIV. számú határozatával hagyta jóvá az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa.

Az Európa Tanács által megalkotott, 2006. január 11. napján elfogadott R/2006/2. számú ajánlás, azaz az Európai Börtönszabályok hatálya a letartóztatottakra és jogerős szabadságvesztés büntetésüket töltőkre is kiterjed, rögzíti mindenekelőtt a különböző fogvatartotti csoportok elkülönített elhelyezését, például a fiatalkorúaknak a felnőttkorúaktól való elkülönítését, valamint a mentális betegségben szenvedők speciális intézményben

4 A továbbiakban: ENSZ Minimum Szabályok.

történő elhelyezésének szükségességét. Az Európai Börtönszabályok V. Része foglalkozik a büntetés-végrehajtási intézetekben fenntartandó rend kérdésével, a 49. pont szemlélete pedig e körben kiemelendő.

Az Európai Börtönszabályok V. Rész 49. pontja szerint „a büntetés-végrehajtási intézetben a biztonság, a biztonságosság és fegyelem követelményeinek figyelembevételével kell fenntartani a rendet, mialatt a fogvatartottak számára olyan életkörülményeket kell biztosítani, amelyek tiszteletben tartják az emberi méltóságot és teljes körű tevékenységi programot kínálnak számukra a 25. szabály értelmében.” Ebből a szabályozásból tehát az a szemlélet olvasható ki, hogy az intézetekben kívánatos rend fenntartása, tehát a rendszabályok megszegése miatt alkalmazott szankciók során is szempont kell, hogy legyen a fogvatartott emberi méltósága, a fegyelmi szankcióknak végső megoldásnak kell lenniük,⁵ illetve a lehetőségekhez képest minél szélesebb körben tartja alkalmazandónak a mediációs eljárásokat. Az egyes fegyelmi cselekményeket az egyes államok saját normáikban szabályozzák, fegyelmi cselekménynek azonban csak olyan szabályszegés minősíthető, mely alkalmas arra, hogy megvalósítsa a helyes rend, a biztonság és a biztonságosság veszélyeztetését.⁶

A fegyelmi eljárások alapvető eljárási rendelkezéseit az Európai Börtönszabályoknak megfelelően rögzíti a Bv. tv., kiemelendő az Európai Börtönszabályok 60.5. szakasza, mely kimondja, hogy a magánzárkába zárás büntetésként csak kivételes esetekben alkalmazható, és meghatározott időszakra, a lehető legrövidebb időtartamban.

A Bv. tv. fegyelmi eljárásokat szabályozó szakaszai álláspontom szerint azonban a fegyelmi események kapcsán használható mediációs eljárásokat méltánytalanul mellőzik, dacára annak, hogy a legsúlyosabb fegyelemsértéseket leszámítva – hiszen ezek esetében a magánelzárás büntetés alkalmazása lehet szükséges – a fogvatartottak helyes irányú reszocializációja érdekében felbecsülhetetlen relevanciája lenne. A Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pontja szerint definiált személy elleni erőszakos bűncselekmények jelentős része gyakorlati tapasztalataim alapján olyan személyközi konfliktusokból ered, melyeket hatékonyabb konfliktuskezelési stratégiával felvértezett résztvevők alternatív módon is meg tudtak volna oldani. A hosszú tartamú szabadságvesztés büntetést töltők jelentős hányada pedig ilyen deliktum miatt tölti büntetését, az ő visszaesési kockázatuk csökkentése szempontjából is kívánatos lenne tehát e me-

5 Európai Börtönszabályok 56.1. szakasza.

6 Európai Börtönszabályok 57.1. szakasza.

diációs eljárások bevezetése, azonban a nem személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak rovására megvalósuló prizonizációs ártalmak csökkentése tekintetében is kiemelkedő jelentősége lenne.

Nem vitásan a 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet 9. fejezete tartalmaz lehetőséget közvetítői eljárás lefolytatására, ennek azonban csak olyan fegyelemsértések esetén van helye, melyek fogvatartottak között valósultak meg, nem alkalmazható tehát például a fogvatartott önsértése esetén, avagy akkor, ha a fogvatartott intézeti alkalmazottal szemben követ el fegyelmi cselekményt, vagy az intézet rendjét egyéb módon, például a kapcsolattartási szabályokat megszegve, vagy a fogvatartottak külső megjelenésére vonatkozó szabályokat megszegve, esetleg munkáltatással kapcsolatos szabályok kapcsán bontja meg. Látható e példálózó felsorolásból is, hogy számos olyan fegyelmi cselekmény fordul elő napi gyakorisággal, melyek esetében jogszabály folytán nem alkalmazható a közvetítői eljárás.

Azon esetekben pedig, amikor helye lehet a közvetítői eljárásoknak, a 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet 38. § (2) bekezdésében kimunkált feltételeknek megfelelő bv. intézeti alkalmazott járhat el közvetítőként, a jogszabály 9. fejezetében a közvetítői eljárás lefolytatására rögzített részletszabályoknak megfelelően.

Látható tehát, hogy a magyar büntetés-végrehajtási jog is ismer a fogvatartottak fegyelmi cselekményei kapcsán mediációs jellegű eljárást, azonban határozott álláspontom szerint e közvetítői eljárás alkalmazhatósági körét jelentősen ki kellene bővíteni. Illetve a vonatkozó jogalkotási logika módosítását is érdemes lenne megfontolni, amennyiben inkább azon minél szűkebben meghatározott fegyelmi cselekményi kört kellene megjelölni, amelyekben nem alkalmazható a közvetítői eljárás, e szűkre rajzolt körön kívül pedig a fogvatartotti fegyelmi cselekményekkel kapcsolatos eljárásokban a mediációnak középponti szerepet adni.

Ugyancsak az Európa Tanács szabadságvesztés büntetést ellenőrző mechanizmusának része az 1950. november 4. napján elfogadott és 1953. szeptember 3. napján hatályba lépett Emberi Jogok Európai Egyezménye⁷ (és tizenhat kiegészítő jegyzőkönyve). Az Európa Tanács által létrehozott EJEE-ben lefektetett elvek érvényre juttatásáért felelős az Emberi Jogok Európai Bírósága,⁸ melynek döntései Magyarországra nézve kötelezőek.

7 A továbbiakban: EJEE.

8 A továbbiakban: EJEB.

Az EJEK számos döntésében foglalkozott a tisztességes eljáráshoz fűződő jog kérdésével, az EJEK 6. cikkének értelmezésével. Az Alkotmánybíróság pedig több határozatában, például a 8/2013. (III. 31.) AB határozatban⁹ foglalkozik azzal, hogy az EJEK és az Alkotmánybíróság tisztességes eljáráshoz való jog értelmezése kapcsán alkotott döntéseit, következtetéseit összevesse. Az EJEK és az Alkotmánybíróság döntései pedig kihatással vannak a jogalkotás irányára is, jó példák erre a börtönszűfoltosság kapcsán folytatott EJEK eljárásokban hozott döntések, például a Varga és társai kontra Magyarország (14097/12.) ügyben 2015. március 10. napján kihirdetett ítélet, mely EJEK döntések következtében a Bv. tv. III/A. fejezete a 2020. évi CL. törvény 17. §-ával 2021. január 1. napjától hatályba lépett. Ezzel pedig megnyílt a lehetősége annak, hogy az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítási eljárások lefolytatása érdekében a fogvatartottak hazai bíróságokhoz fordulhassanak.

Az EJEK 6. cikkében (is) megkövetelt tisztességes bírósági eljáráshoz való jog pedig minden bírósági eljárásra vonatkozik, így a fogvatartottakkal szemben kiszabott magánelzárás fegyelmi büntetés bírósági felülvizsgálatára is; valamint a feltételes szabadságra bocsátással és reintegrációs őrizet alkalmazásával kapcsolatos büntetés-végrehajtási bírói eljárásokra is, mely eljárások a fegyelmi eljárásokkal, azok kimenetelével szoros összefüggést mutatnak, figyelemmel arra, hogy a fegyelmi eljárások során hozott döntések determinálják a feltételes szabadságra bocsátás és a reintegrációs őrizet kapcsán hozott döntéseket is.

3. A tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése a fegyelmi eljárások során¹⁰

A 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet 2. § (1) bekezdése szerint fegyelemsértést követ el az a fogvatartott, aki a büntetés-végrehajtás rendjét szándékosan megszegi, más fogvatartottat fegyelemsértés elkövetésére szándékosan rábír,

⁹ CZINE Ágnes: *A tisztességes bírósági eljárás. Audiatur et altera pars*. HVG-ORAC Lap és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2020. 113.

¹⁰ A publikáció ezen fejezetében hivatkozott Alkotmánybírósági határozatok kapcsán hivatkozom a 7/2013. (III. 1.) AB határozatra, mely az Alkotmány és az Alaptörvény rendelkezéseinek összevetése eredményeként azt a megállapítást szögezte le, miszerint a tisztességes eljáráshoz fűződő joggal összefüggő korábbi határozataiban kimunkált gyakorlatát az Alaptörvény hatálybalépését követően is fenntartja, ilyen módon az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően kihirdetett, itt hivatkozott AB határozatok továbbra is alkalmazandóak.

vagy más fogvatartott részére fegyelemsértés elkövetéséhez szándékosan segítséget nyújt. E szakasz (2) bekezdése pedig példálózó felsorolását adja a fegyelemsértéseknek. A 3. § (3) bekezdése pedig rögzíti, hogy a fenytetés célja, hogy a fegyelemsértést elkövetőt és a többi fogvatartottat visszatartsa újabb fegyelemsértés elkövetésétől, helyreállítsa a büntetés-végrehajtás rendjét és biztonságát, továbbá, hogy a fegyelemsértést elkövetőt együttműködésre ösztönözze. A fenytetés kiszabásakor a fegyelemsértés és a fegyelemsértést elkövető egyedi körülményeit mérlegelni kell.

Expressis verbis nincs rögzítve egyetlen jogszabályban sem, hogy a fogvatartottakkal szemben folytatandó fegyelmi eljárásokban is a tisztességes eljáráshoz való jog követelményei figyelembevételével kell eljárni, ez azonban a 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet első, általános rendelkezéseket rögzítő fejezete, további szakaszai alapján részben deklaráltnan, részben pedig a vonatkozó jogszabályokból levezethetően nem lehet másként.

A 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet 1. fejezete a jogszabályban használt fogalmak értelmező rendelkezésein kívül rögzíti a fegyelmi eljárások során a bizonyítási teher büntetés-végrehajtási intézetekre telepítését, a kizárólag a büntetőeljárásban és szabálysértési eljárásban hozott határozat tényállásához kötöttséget, a fegyelmi fenytetés célját, hatásköri kérdéseket tisztáz, a fegyelmi eljárásokban alkalmazandó büntethetőséget kizáró okokat, végül a fegyelmi eljárások lefolytathatóságának akadályait.

A 14/2014. (XII. 17.) IM rendelet 4. fejezete a fegyelmi eljárás általános szabályai között szól illetékességi szabályokról, a jegyzőkönyvezés és az alakszerű határozathoz kötöttség alapvető szabályairól, a 6. fejezet a védelemhez való jogot szabályozza, a 7. fejezetben pedig a jogorvoslathoz való jogról olvashatunk.

Mindezen részletszabályokat összevetve az Alaptörvény a XXVIII. cikkének rendelkezéseivel és az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdésében rögzített azon alapelvvel, miszerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék, a hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni, álláspontom szerint a tisztességes eljáráshoz való jog alapvető követelménye a fogvatartottakkal szembeni fegyelmi eljárásokban sem lehet megkérdőjelezhető.

A tisztességes eljáráshoz való, a fogvatartottakkal szembeni fegyelmi eljárásokban is alkalmazandó jog a jogállamiság elvéből is levezethető, a jogállamiság elvének magja. A jogállamiság fogalma által megkövetelt jogelvek a törvények uralma, az alapvető emberi jogok elismerése és ga-

rantálása, a hatalommegosztás elve, a közigazgatás törvényhez kötöttsége, az alkotmány- és közigazgatási bíraskodás, a bírói függetlenség elve, a jogbiztonság elve, a bírák törvényhez kötöttségének elve, az ügyési tevékenység legalitásának elve, a törvényes bíróhoz, a hatékony védelemhez való jog, a jogorvoslati jog, a visszaható hatály tilalma, a jogkorlátozás indokoltságának és arányosságának elve.¹¹

A tisztességes eljáráshoz való jogot az EJB és az Alkotmánybíróság is elemezte döntéseiben, e tárgykörben megkerülhetetlen szólni a 30/1992. (V. 26.) AB határozatról, melynek IV. pont 4. része az alábbiakat rögzíti: „A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az *ultima ratio*. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek. Az alkotmányos büntetőjogból fakadó tartalmi követelmény, hogy a törvényhozó a büntetendő magatartások körének meghatározásakor nem járhat el önkényesen. Valamely magatartás büntetendővé nyilvánításának szükségességét szigorú mércével kell megítélni: a különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni, akkor, ha az alkotmányos vagy az Alkotmányra visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges.”

A 11/1992. (III. 5.) AB határozat IV. pont 1. része szerint „a jogállamiság és jogbiztonság elvéből fakadnak az eljárási garanciák. Ezek alapvető jelentőségűek az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatósága szempontjából. Csak a formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működik alkotmányosan a jogszolgáltatás.” Ez az AB határozat az alkotmányos büntetőjog fogalmával kapcsolatban tisztázta, hogy annak hatálya nem csak a büntető anyagi jogi normákra, hanem a büntetőeljárási és a büntetés-végrehajtási szabályrendszerre is kiterjed.

A 30/1992. (V. 26.) AB határozat és a 11/1992. (III. 5.) AB határozat megállapításait összességükben értelmezve sem lehet tehát kérdés a tisztességes eljáráshoz való jog követelményének szükségessége a büntetés-végrehajtási joggal kapcsolatos – nem csak büntetés-végrehajtási bírói – eljárásokban, így tehát a fogvatartottakkal szembeni elsőfokú fegyelmi eljárások során is.

11 CZINE i. m. 50–51.

A tisztességes eljáráshoz való jog követelményét a büntetőeljárásokra specializálva az Alkotmánybíróság következetes gyakorlatot folytat. „A büntető hatalom jogállami gyakorlásának ismérve, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás egészére – a büntethetőség feltételeitől kezdve a büntetés végrehajtására vonatkozó szabályokig – ugyanazok az alkotmányos követelmények érvényesek. A büntető anyagi jogi büntetéssel fenyeget, a bíróság a szankciót a törvényben szabályozott eljárás során kiszabja, az állam pedig a végrehajtó szervek eljárása útján végrehajtja: így áll össze a büntető igazságszolgáltatás komplex összefüggő szabály és intézmény-rendszere.”¹²

A 14/2004. (V. 7.) AB határozat B. pont 3.1. alpontjában elvi élel mondta ki, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog abszolút jog, amellyel szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye. Ennek az abszolút jognak a tartalmát az egyes részjogosítványai adják, a teljesség igénye nélkül ilyen a fegyverek egyenlőségének elve, az indokolt döntéshez való jog, az ártatlanság védelme és a jogorvoslathoz való jog.¹³

Nem lehet vitás tehát, hogy a fogvatartottakkal szembeni fegyelmi eljárások során mind a kvázi elsőfokú határozatot hozó büntetés-végrehajtási intézetet, mind az ezen, magánelzárás büntetés alkalmazása körében hozott határozat bírósági felülvizsgálatát végző büntetés-végrehajtási bírói eljárást a tisztességes eljáráshoz való jog elvei mentén kell lefolytatni. A következő fejezetben a magánelzárás büntetés bírói felülvizsgálata során tapasztalható anomáliákra kívánom felhívni a figyelmet, remélhetőleg megfelelő kontrasztot adva az ebben a fejezetben lefektetett elvi követelményekkel szemben.

4. A magánelzárás büntetés-végrehajtási bírói felülvizsgálata és a *fair trial*

Ebben a fejezetben a magánelzárás büntetés kiszabásával befejeződő büntetés-végrehajtási intézeti fegyelmi eljárások bírói felülvizsgálata során tapasztalt három anomáliára szeretnék rámutatni, jelesen a biztonsági elkülönítés problémájára, az anyanyelvhasználathoz való jog nehézségeire és az önkárosítást megkísérlő fogvatartottal szemben kiszabott magánelzárás büntetés dilemmájára.

12 CZINE i. m. 155.

13 CZINE i. m. 158–159.

4.1. A biztonsági elkülönítés

A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet¹⁴ 52. §-a szabályozza a biztonsági elkülönítés szabályait. A fogvatartottak biztonsági elkülönítésére a Bv. tv. 146. § (1) bekezdésében felsorolt esetekben kerülhet sor, azaz ha

- a bv. intézet rendjét, biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti,
- csoportos ellenszegülésben vesz részt,
- az utasítás végrehajtását, a munkavégzést megtagadja, vagy
- ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsít.

A biztonsági elkülönítés, mint – nem büntető anyagi jogi értelemben vett – intézkedés nyilvánvalóan tehát nagyobb tárgyi súlyú fegyelmi cselekmények kapcsán kerül alkalmazásra, melyek szankciója tapasztalataim szerint az esetek túlnyomó többségében –, ha nem egyéb eljárásokat von maga után, akkor – magánelzárás fegyelmi büntetés, megfordítva, a büntetés-végrehajtási intézetek elsőfokú fegyelmi határozatában magánelzárás fegyelmi büntetésekkel záródó eljárások nagy többsége során alkalmaztak biztonsági elkülönítést.

Nincsen azonban olyan jogszabályi rendelkezés, mely alapján ezt a biztonsági elkülönítést az eljárás végén kiszabott magánelzárás büntetésbe a Btk. 92. § (1) bekezdésében alkalmazott szabályozás, azaz az előzetes fogvatartás kiszabott büntetésbe történő beszámítási kötelezettségének analógiája mentén be kellene számolni. Ez pedig nyilvánvalóan felveti a kétszeres büntetés, a kétszeres végrehajtás kérdését, ami végső soron álláspontom szerint a tisztességes eljáráshoz való jog elvével ütközik.

A jelenlegi, a Bv. tv. 146. § (1) bekezdésében olvasható szabályozás azért sem megfelelő, mert az ott felsorolt elítélti szabályszegések kapcsán kétféle eljárás is indulhat: az elkövetett cselekmény tárgyi súlya szerint büntetőeljárás vagy fegyelmi eljárás. Ha az elítélt szabályszegése olyan súlyú, hogy vele szemben amiatt büntetőeljárás indul, mert például olyan közveszélyes magatartást tanúsít, mely valamely Btk. különös részi törvényi tényállását is kimerítheti, úgy a biztonsági elkülönítése a büntetőeljárás során nyer relevanciát.

Ha azonban a fogvatartott cselekménye miatt 'csupán' fegyelmi eljárás indul, magatartása miatt azonban biztonsági elkülönítése mégis szükséges,

14 A továbbiakban: 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet.

a biztonsági elkülönítésnek a fegyelmi ügy irataiban még megemlítése sem szerepel, nem ismert a biztonsági elkülönítés tartama, alkalmazásának pontos indokai sem, a büntetés-végrehajtási intézet elsőfokú, magánelzárás büntetést kiszabó fegyelmi határozatában sem tüntetik fel, sem annak rendelkező része, sem annak indokolása nem tartalmaz utalást sem rá. Azonban nyilvánvaló, hogy ez a büntetés-végrehajtási intézkedés a fogvatartott fegyelmi cselekményére adott jogalkalmazói reakció, a szabályszegő magatartás befejezése érdekében, vagy/és annak gyors 'reakciójaként' kerül alkalmazásra. Ilyen módon a fogvatartotti cselekmény okán folyamatba került büntetés-végrehajtási intézeti eljárás során alkalmazták, mégsem áll rendelkezésre olyan jogszabály, mely alapján azt az ugyanezen fogvatartotti cselekmény miatt kiszabott fegyelmi büntetésbe be kellene számítani.

4.2. Az anyanyelvhasználathoz való jog

Az egyes eljárásokban érvényesülő anyanyelvhasználathoz fűződő jogot az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdéséből is levezethetjük, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. A Be. 8. § (3) bekezdése szerint a büntetőeljárásban mindenki jogosult anyanyelvét használni, e szakasz (2) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy senkit sem érhet hátrány amiatt, hogy a magyar nyelvet nem ismeri. A Bv. tv. 12. § (1) bekezdése leszögezi, hogy a magyar nyelv nem tudása miatt az elítéltet vagy az egyéb jogcímen fogvatartottat nem érheti hátrány, a végrehajtás során az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott mind szóban, mind írásban nem magyar anyanyelvét, nemzetiségi anyanyelvét vagy törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződésben meghatározott egyéb anyanyelvét, vagy – ha a magyar nyelvet nem ismeri – az általa ismert más nyelvet használhatja, e szakasz (2) bekezdése biztosítja azt a lehetőséget, hogy a büntetés-végrehajtási intézet dolgozója eseti tolmácként is eljárhat.

Alapvető eljárási garanciaként tekinthetünk tehát a fegyelmi eljárások során is a fogvatartottak anyanyelvhasználathoz fűződő jogára. Az e körben felmerülő gyakorlati probléma azonban nyilvánvaló: a fegyelmi események a büntetés-végrehajtási intézetekben nem előre tervezhető időpontban történnek és nem feltétlenül hivatali munkaidőben zajlanak,

arra pedig az intézmény rendszernek nincsen kapacitása, hogy minden büntetés-végrehajtási intézetben minden szolgálatban tolmácsok álljanak rendelkezésre. A probléma tehát adott: bár joga van a fogvatartottnak a vele szemben folyamatba kerülő fegyelmi eljárás során is anyanyelvét, vagy általa ismertként megjelölt más nyelvet használni, ennek a gyakorlatban lehetnek nehézségei. Természetesen a már megindult fegyelmi eljárásokban az előre tervezhető eljárási cselekmények, például kihallgatások során könnyebb tolmácsról, legalább eseti tolmácsról gondoskodni, de az adott fegyelmi cselekmény során, vagy közvetlenül azt követően ez nyilvánvalóan ütközhet nehézségekbe.

A már hivatkozottak szerint a Bv. tv. 12. § (2) bekezdése lehetőséget teremt arra a gyakorlatban igen gyakran megvalósuló lehetőségre, hogy a büntetés-végrehajtási ügyben, valamint a fogvatartással kapcsolatos egyéb ügyben az intézet 'kellő nyelvismerettel' rendelkező tagja eseti tolmácsként eljárjon. Annak megítélése azonban, hogy a 'kellő nyelvismeret' mit jelent, nincs tisztázva. Ez a jogszabályhely azt is kimondja, hogy a büntetés-végrehajtási ügyben, valamint a fogvatartással kapcsolatos ügyben a határozatot akkor kell írásban lefordítani az elítélt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott nem magyar anyanyelvére, vagy az általa ismert más nyelvre, ha ezt a határozat közlésekor tett nyilatkozatában kifejezetten kéri, mely jogára a fogvatartottat figyelmeztetni kell. Az, hogy e figyelmeztetés milyen módon, milyen nyelven, hogyan történik, szintén sehol nincsen szabályozva, holott a fogvatartottnak nyilvánvalóan komoly érdeksérelmet okozhat e határozat nem, vagy nem pontos ismerete.

Itt szükséges utalni arra a tényre is, hogy e határozatok olyan speciális szóhasználattal készülnek, mely szókincs hétköznapi kifejezésekkel nem, vagy legalábbis nem pontosan írhatóak körül, az tehát legalábbis kétséges, hogy egy általános, például középszintű nyelvtudással rendelkező eseti tolmács kimerítő figyelmeztetést tudna adni a fogvatartottnak, különösen igaz ez akkor, ha a fogvatartott nem anyanyelvén, hanem általa is 'csak' tanult, egyéb nyelven kényszerül e határozat tartalmát megismerni. Ez esetben ugyanis a fogvatartottól is ugyanennek a speciális, jogi szaknyelvi szókészletnek az ismeretét várnánk el. Olyan szókészlet ismeretéről van szó, mely kifejezések esetében egy büntetőeljárásban a magyar anyanyelvű eljárási résztvevőkkel kapcsolatban is elvárja a jogalkalmazói gyakorlat azok megmagyarázását, ha azt nem, vagy nem pontosan értik.

Megoldást álláspontom szerint e téren is, mint a jogalkalmazás számos más aspektusában is az online fejlődés fog tudni adni, a különböző típusú

fordítógépek tökéletesítésével, fejlesztésével fog tudni ez a hiány megoldódni, azonban ezek alkalmazásának eljárási garanciáit a jogalkotónak le kell fektetnie, mely még a jövő jogalkotási tevékenységének lesz a feladata.

Szükséges e körben is rámutatni, hogy a probléma relevanciáját az anyanyelvhasználathoz fűződő jog pusztá megsértésén kívül az adja, hogy az a körülmény, hogy egy fogvatartott pontosan értse, a vele szemben indult fegyelmi eljárásban mi történik, milyen szabályszegést rónak a terhére, milyen jogai vannak ebben az eljárásban, szabadságvesztés büntetésének hosszára is kihatással lehet. A fegyelmi büntetések ugyanis mind a feltételes szabadságra bocsátás, mind a reintegrációs őrizet elbírálása szempontjából értékelésre kerülnek a büntetés-végrehajtási bírói döntés során. Ha tehát a fogvatartott a nyelvi akadályok miatt nem, vagy nem megfelelően tudta gyakorolni védekezéshez való jogát, az végső soron nem 'csak' a fegyelmi eljárására és annak végkimenetére, hanem szabadulásának időpontjára is kihatással lehet.

4.3. Önkárosítás

A 14/2014. IM rend 2. § (2) bekezdés f) pont rögzíti, hogy fegyelemsértésnek minősül különösen, ha a fogvatartott az életét vagy a testi épségét sértő, vagy veszélyeztető olyan magatartást tanúsít, amely egyben a büntetés-végrehajtás rendjét is sérti, azaz önkárosító cselekményt kísérel meg elkövetni.

A CPT¹⁵ 2023. május 16.-26. napjai közötti magyarországi látogatásról készült jelentés büntetés-végrehajtási intézetekkel kapcsolatos megállapításai között rámutatott arra az országos, napi szintű gyakorlat hibás voltára, mely szerint az önkárosítást végrehajtó fogvatartottakat cselekményük miatt indult fegyelmi eljárás eredményeként magánelzárásba helyezik, velük szemben magánelzárás fegyelmi büntetést szabnak ki, azonban a szerző határozott álláspontjával egybecsengő CPT álláspont szerint a 'magánzárka' nem helyettesítheti a megfelelő önsértés és öngyilkosság-megelőzési protokoll kidolgozását és végrehajtását.

Az, hogy az önsértést megkísérlő fogvatartottakkal szemben fegyelmi eljárás indul, melynek végén adott esetben fegyelmi büntetést, ráadásul a gyakorlat tapasztalatai alapján az esetek jó részében magánelzárás büntetést szabnak ki, ugyan nem ütközik egyetlen hatályos jogszabály egyetlen konkrét rendelkezésébe sem, ez az intézményi reakció azonban

15 European Committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment.

nyilvánvalóan nem lehet elfogadható, különös tekintettel a már hivatkozott azon szempontra sem, mely szerint az önsértés miatt kapott fegyelmi büntetés ugyanúgy, ahogyan más fegyelmi cselekmény miatti szankció, gátját képezheti a szabadságvesztés büntetésből adható kedvezményeknek a büntetés-végrehajtási bírói eljárásokban.

5. Zárszó

A büntetés-végrehajtási intézetek által lefolytatott fegyelmi eljárások során a gyakorlatban számos aggály vethető még fel, utalok itt a védelemhez, főleg a hatékony védelemhez való jog egyes büntetés-végrehajtási intézetekben, azok földrajzi elhelyezkedése miatti nehézségeire, valamint a kirendelt védő alkalmazása esetén a kirendelés nehézségeire. Utóbbi probléma alapja az, hogy a Be. 46. § (1) bekezdése szerint a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság határozhat védő kirendeléséről, a kirendelés alapján a védőként eljáró ügyvéd kijelölése pedig az eljáró bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság székhelye szerint illetékes területi ügyvédi kamara feladata. Ez alapján a büntetés-végrehajtási intézetekben folytatott fegyelmi eljárások során igényelt kirendelt védő kirendeléséről az intézet nem – mert nem hatóság –, csupán a büntetés-végrehajtási bíró rendelkezhet. E körben gyakorlati problémaként merül fel, hogy a kirendelt védő díját ki állapítsa meg: a kirendelésről intézkedő bv. bíró, ahogyan ez számos ilyen eljárásban igényként felmerül, vagy az eljárási cselekményeket lefolytató bv. intézet a 14/2014. IM rendelet 22. § (8) bekezdés alapján, mely utóbbi szabályozás szerint a büntetés-végrehajtási intézet a határozata rendelkező részében rendelkezik az eljárási költségekről. A Be. 46. § (9) bekezdése értelmében a kirendelt védő tevékenységéért díjazásra jogosult, mely szabályozással párhuzamosan rendelkezik az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény 36. § (4) bekezdése is. A bv. bíró olyan eljárászakasz vonatkozásában kellene tehát, hogy kirendelt védői díjat állapítson meg, mely nem előtte, hanem az intézetben volt folyamatban, annak a kirendelt védő díjának megállapításakor még iratai sem feltétlenül állnak a bv. bíró rendelkezésére, mi több, az sem biztos, hogy az elsőfokú bv. intézeti határozat magánelzárás kiszabásáról fog rendelkezni, de még ha így is történik, az, hogy az ellen felülvizsgálati kérelmet terjeszt elő a fogvatartott, vagy védője, még úgy sem bizonyos. Tehát számos olyan esetben, amikor a megindult fegyelmi eljárásban a fogvatartott kérésére védő kirendeléséről gondoskodik a büntetés-végrehajtási bíró, utóbb nem is kerül elé az ügy

– vagy a fegyelmi eljárás megszüntetése, vagy magánelzárástól enyhébb szankció kiszabása, vagy magánelzárás kiszabása esetén a határozat első fokon jogerőre emelkedése miatt.

Hangsúlyozandó azonban, hogy a fegyelmi eljárásokban kirendelt védő alkalmazásának konkrét jogi szabályozására mindeztidáig nem került sor. Mindez gyakorlati problémát jelent a hatékony védelemhez való alapvető jog érvényesülése során két aspektusból is.

Egyrészt miután a kirendelt védő a bv. bíróság megkeresése alapján kapja kirendelését a területileg illetékes ügyvédi kamarától, érthető módon a bv. bíróságot fogja megkeresni az érintett ügy iratainak megküldése érdekében. Ilyen ügyiratokkal azonban a bv. bíró nem rendelkezik, figyelemmel arra, hogy az elsőfokú fegyelmi eljárás szakaszában csupán egy bv. intézeti megkereséssel rendelkezik a védő kirendelésének szükségességéről tájékoztatva őt. Itt szükséges utalni arra, hogy már önmagában az is aggályos, hogy egy bv. bíró olyan ügyben kell, hogy intézkedjen védő kirendeléséről, melynek semmilyen irata nem áll rendelkezésére, csupán egy bv. intézeti megkeresés. Ez az amúgy is az eljárás sajátossága folytán rövid határidővel folyó eljárásban komoly érdeksérelem lehet.

Másrészt, mivel a büntetés-végrehajtási intézetek nem feltétlenül a törvényszéki hatáskörű büntetés-végrehajtási bíróságok székhelyén találhatók, a már hivatkozott Be. 46. § (1) bekezdése alapján pedig minden bíróság csupán a székhelye szerinti illetékességgel tud védő kirendeléséről gondoskodni az ügyvédi kamara útján, előfordul, hogy a kirendelt védőknek jelentősebb távolságot is meg kell tenniük egy-egy ilyen képviselő ellátása során. Például a Márianosztrai Fegyház és Börtön a Budapest Környéki Törvényszék illetékességi területéhez tartozik, mely Törvényszék büntetés-végrehajtási csoportja budapesti székhelyű ügyvéd kirendeléséről tud gondoskodni. Több esetben felmerült gyakorlati probléma volt, hogy a Törvényszék által kirendelt ügyvéd az eljárási határidők betartására is figyelemmel egyáltalán nem tudta, vagy hatékonyan nem volt képes ellátni a védelmet, végső soron a kirendelt védő felmentésére és új védő kirendelésére volt szükség, több esetben az előbbi probléma az új védővel összefüggésben is felmerült.

Megjegyzendő, hogy az sincsen egyértelműen szabályozva, hogy a fegyelmi eljárásokban kirendelt védő díját mely hatóság állapítja meg, mely szintén közrejátszik abban, hogy a kirendelést vállaló védők aktív részvételi hajlandósága az ilyen típusú ügyekben ezért is mérsékelte.

A fegyelmi eljárásokban kirendelt védőkkel kapcsolatban szintén csupán utalni szeretnék arra a problémára, mely a Be. 46. § (7) bekezdése kapcsán merülhet fel. E jogszabályhely ugyanis rögzíti, hogy a terhelt – indokoltan – más védő kijelölését indítványozhatja, mely indítványról az a bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság dönt, amely előtt az eljárás folyamatban van. E jogszabályhely alapján tehát amennyiben egy elsőfokú fegyelmi eljárás során a fogvatartott védő kirendelését kéri, mely nyilvánvalóan igen gyakori jelenség, az eljárást folytató büntetés-végrehajtási intézet kezdeményezi a védő kirendelése iránti intézkedés megtételét a törvényszéki büntetés-végrehajtási csoportnál, a kirendelt védő kamarai kijelölése után a bíróság értesíti a védő személyéről a büntetés-végrehajtási intézetet, amely intézetnél a fogvatartott jelezheti más kirendelt védő iránti igényét. Erről a fogvatartotti igényről e jogszabályhely alapján az elsőfokú fegyelmi eljárást folytató büntetés-végrehajtási intézet dönt, a kérelmet alaposnak találva pedig a procedúrát az intézet előlről kell, hogy kezdje a bíróság irányában. Mindez annak fényében, hogy az elsőfokú fegyelmi eljárás lefolytatására a 14/2014. IM rendelet 10. § (2) bekezdése alapján húsz napos határidő áll rendelkezésre, nehézkes eljárási módnak tűnik. Megoldást álláspontom szerint az jelenthetne, ha a jogalkotó lehetőséget teremtene arra, hogy az elsőfokú fegyelmi eljárások során a büntetés-végrehajtási intézet mint elsőfokú fegyelmi eljárást lefolytató szerv is jogosult legyen közvetlenül védő kirendelése érdekében intézkedni.

A fogvatartottakkal szemben folytatott fegyelmi eljárások számos további anomáliát rejtenek, melyek közül egy további példa lehet, hogy a 14/2014. IM rendelet 4. § (1) bekezdés a) pontja értelmében a fegyelmi eljárások során büntethetőséget kizáró ok a beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapot, mely szakkérdés, szakértői vélemény beszerzése azonban az eljárási határidőkre figyelemmel tulajdonképpen lehetetlen, figyelemmel arra, hogy a fentiekben már hivatkozott módon az elsőfokú fegyelmi eljárás lefolytatására a 14/2014. IM rendelet 10. § (2) bekezdése alapján húsz napos határidő áll rendelkezésre. A szakértői állomány ropant leterheltségére is figyelemmel a szakvélemény határidőben történő beszerzése tehát *de facto* ellehetetlenül.

A dolgozatból álláspontom szerint látható, hogy a fogvatartottakkal szembeni fegyelmi eljárások számos olyan anomáliát rejtenek, melyek nem csupán ezen fegyelmi eljárások kapcsán bírnak jelentőséggel és ezek kimenetlét határozhatják meg, hanem e fegyelmi eljárásokban hozott döntések révén a fogvatartási idő esetleges lerövidülése érdekében foly-

tatott büntetés-végrehajtási bírói döntéseket is befolyásolhatják. Rá kell tehát mutatni ezekre a problémákra, mely révén a jövőben talán egy, a *fair trial* elvének még inkább megfelelő és a fogvatartottak reszocializációja irányában még hatékonyabb büntetés-végrehajtással dolgozhatunk.